

LBRIS

We know
books

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, Sector 6,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro
www.librariaeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de
Consiliul Național al Cercetării Științifice
din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MAXIM, CATIA

Cronica unui lutier : Templul Reginei Vioară / Catia Maxim.
- București : Eikon, 2022
ISBN 978-606-49-0773-8

821.135.1

Imaginea copertei: Dorina Cioplea-Văduva

Editor: Valentin Ajder

Catia Maxim

Cronica unui lutier Templul Reginei Vioară

E I K O N
București, 2022

CUPRINS

Prolog	
Mircea Eugen Cărbunescu.....	7
1. Rădăcini	13
2. Copil de trupă.....	41
3. Marele Război	76
4. Auguste Hermann.....	93
5. Jérôme Thibouville-Lami et. Cie, Lutherie.....	114
6. Ateneu, mon amour	145
7. O noapte magică la Viena	170
8. Împărăția de Fagi.....	194
9. Suveniruri clujene	227
10. Viorile din Iosefin	251
Epilog	
Teodora Cărbunescu.....	266
Cuvânt către cititor	289
Însemnările lui Mircea-Eugen Cărbunescu.....	296

PROLOG

*Mircea-Eugen Cărbunescu,
Heidenheim an der Brenz,
29 August 1990*

Nu de puține ori, m-am rostogolit orbește în voia sortii. În curând, pe 25 septembrie, voi împlini 58 de ani. Nu știu cum se simt alți bărbați de vârsta mea, dar eu mă consider un căpitan, chiar dacă vasul meu a eșuat, undeva, pe luciul râului Brenz ¹. Apele lui transparente alcătuiesc imperiul păstrăvilor și crapilor uriași de aproape două kilograme. Pe fundul râului plutesc crapi, deasupra, etajați, păstrăvi, de patru-cinci sute de grame, se strecoară printre straturi mișcătoare de ape. Zilnic îi admir de la mal pe drăgălașii din râu, hrănindu-mă cu iluzia bucuriei pe care o voi simți, când voi arunca, din nou, undița în apă. Deocamdată, admir strălucirea râului și visez cu ochii deschiși, pentru că nu m-am înscris încă în Asociația Pescarilor din această așezare cu miros de iarbă, apă și piatră, străjuită de un vechi castel.

Câteva sute de metri mai jos de cetățuia Hellenstein, odinioară, Casa Lorzilor din Hellenstein, în burgul scăldat de râul Brenz, viața freamătă molcomă și

¹ Râul Brenz, afluentul Dunării, traversează Bavaria și landul Baden-Württemberg. În regiunea Șvabia pătrunde în „împărăția de albastru, indigo și violet” a Dunării.

senină. La granița dintre landurile Baden-Württemberg și Bavaria, mărginit, la Vest, de orașul Königssrunn și craterul Steinheim, iar la Est, de Nattheim, Heidenheim an der Brenz e mai degrabă o așezare rurală spre care destinul m-a împins, dar unde am impresia că am eșuat.

Deocamdată nu am dreptul de a munci și, de aceea, cu greu îmi duc zilele cu cele 10,65 mărci pe zi, ajutor de șomaj. Dacă aș putea să dau un concert, aș câștiga două-trei mii. Plus că pentru o melodie compusă, aș încasa între cinci și cincizeci de mii. Nădăjduiesc totuși să primesc cât mai rapid dreptul de ședere și pașaportul, deoarece sunt nerăbdător să călătoresc, mai puțin în România, oricât de dor mi-ar fi de pescuitul la Bâlea, în Deltă sau de o vorbă schimbată cu prieteni. Cu toate neajunsurile și greutatea de aici, îmi mulțumesc Cerului că m-a scăpat de mizeria și prigoana din România!

Mă numesc Mircea-Eugen Cărbunescu, sunt de profesie violonist și dirijor. Ca mulți alți români, am plecat din sărmana patrie fără să fiu pregătit sufletește de schimbare. De câteva luni, de când mă aflu aici, aștept să primesc un permis de ședere să pot munci. Știu să cânt la vioară, la pian, în orice formulă, compun, dirijez, pot să dau lecții de vioară, pian și să dirijez coruri. În mai puțin de o lună, trebuie să-mi găsec cameră cu chirie, pentru că locul pe care-l ocup în cămin va fi dat altui aspirant la bunăstarea occidentală.

Starea actuală mă apasă, mă ostenește. Cu toate astea, am reușit să compun un text muzical în engleză, o melodie preluată de o mare editură din München, sub rezerva de a nu semna contractul, până nu obțin dreptul legal de muncă. Mă străduiesc să scap de apăsarea provizoratului, îmi așez urechea pe suflet și aud cum îmi șoptește cât datorez memoriei tatălui meu, Dumitru

Cărbunescu, și fiicei mele, Teo, Teodora, din prima căsătorie cu Domnica Savovici. Ultima oară, când am văzut-o, a fost pe peronul gării din Sibiu. Venise pentru câteva zile să mă vadă cu micuțul ei Bruce în brațe și urma să se întoarcă la Brașov, unde locuia cu soțul ei, pictorul Dan Ifrim. Mi-a făcut multă plăcere și bucurie să-mi văd primul nepot, cum zâmbea în căruciorul nou-nouț pe care i-l cumpărasem. La plecare, am condus-o la gară, am ajutat-o să urce în tren, cu căruț cu tot, iar eu am rămas pironit pe peron, cu sufletul bătuit de regrete. Nu eram singur, mă însoțea Uwe, fiul meu din a doua căsătorie cu Edda Wolf, cu care am trei feciori: Uwe, Mircea și Alexandru. Fiul cel mare, Uwe, singurul din familia întemeiată la Sibiu, mă înțelegea, îmi spunea Titi, nu tată, așa cum apropiații îi spuneau tatălui meu, de care, azi, îmi e atât de dor.

S-o iau pe rând. În primăvara lui 1990, am plecat în Germania, alături de familia din Sibiu și, după integrarea reușită a celor trei fii materno-germani, soția și feciorii au găsit de cuviință să șteargă cu buretele ce ne lega. Mai mult, băieții mei păreau să fi uitat originea paternă. M-am simțit trădat, părăsit și i-am scris Teodorei, stabilită de puțin timp la Paris. Cine ar fi putut să înțeleagă mai bine cum mă simțeam și să descâlcească în cunoștință de cauză izele celor două căsătorii eșuate de care avusesem parte? Vine o vreme, când destinul și greșelile comise par să-și dea mâna și să râdă apoi de bărbatul ajuns la fundul prăpastiei. Adevăr grăia meșterul Tolstoi în primele rânduri din romanul Anna Karenina: „Familii fericite sunt toate la fel, fiecare familie nefericită este nefericită în felul său propriu.”

Dacă aș fi fotograf sau, și mai bine, pictor, m-aș avânta într-un crochiu dominat de un uriaș evantai cu

spite din piatră cubică, căci burgul Heidenheim an der Brenz, de la un capăt la altul, e pavat cu piatră. Străzi înguste, ca de cetate, pornesc spre centru, de sus, de la castel și dezvăluie trecătorului imagini tainice, cu intrânduri și cotloane cu lumini și umbre. Între albastrul râului, doldora de nuanțe, și verdele intens al parcului Brenz, culorile și multiplele varietăți cromatice plutesc deasupra unui calm ancestral.

De când am ajuns aici, instinctiv, am evitat strada principală, Hauptstraße pe care se aud, în cadențe retro, cuvinte prescurtate și diminutive ale dialectului șvălesc. Din prima zi, am fost absorbit de muzica locului și am stat ore întregi pe Christianstraße fie în interiorul, fie în afara bisericii Sfântul Pavel, un lăcaș gotic cu ziduri roșii, în formă de cruce. Ador zidurile de cărămidă roșie, nevopsită. Spontan, fără echivoc, de la prima vizită, am fost vrăjit de sunetul clopotelor din turlă. Urișe. Patru la număr. Așa se întâmplă, când omul respiră muzică.

Cât mi-aș dori să încep o activitate didactică! Mi-ar fi drag, de pildă, să fiu profesor la Școala municipală de muzică de pe Olgastraße 16, chiar dacă sloganul de pe pliante, „muzică pentru toți”, mi se pare cam populist. O fi ea, muzica, destinată tuturor, dar nu poate fi practică de te miri cine. Trăind atâția ani în comunism, recunosc, sunt un pic „defect”, de vreme ce fie și numai o expresie mai mult sau mai puțin din sfera corectitudinii politice mă duce cu gândul la anii de tristă amintire, când muzica se preda în lumina ideologiei marxiste. Înainte de anii '70, maestrul Mihail Jora se plângea că la catedra de compoziție a Conservatorului din București, în perioada comunistă, se făceau patru ore de marxism pe săptămână și numai două de armonie. Referitor la sloganul de mai sus, el omite ideea

că muzica nu poate țâșni ohne Liebe, fără iubire, și, cu atât mai puțin, fără har. Din păcate, constat că și în inima Occidentului, după care am tânjit atâta amar de timp, muzica riscă să fie întemnițată de așa-ziși formatori înguști și reci care, încolonați și disciplinați, execută pași de defilare. Dincolo de filozofeală, întrebarea e cum mă descurc? Noroc că, de câteva zile, Dumnezeu, în marea Lui iubire, a avut grijă să-mi scoată în cale un grec, proprietarul unui bar de pe Brenzstraße căruia, fiindu-i dor de o muzică bună, menită să-i înveselească inima, m-a angajat, temporar, să cânt câteva ore, sâmbăta și duminica, în ospătăria lui cu statui, pictată cu alb și albastru. Aici, pe Brenzstraße, vioara, dăruită de tata la majorat, încântă clienți de toate națiile cu sunete rotunde, curate și pline. Uneori, ca să-i fac o bucurie în plus grecului, mai ciupec în joacă și coardele unui bouzouki, urmaș al tamburei bizantine căreia turcii îi spun, cu mândrie, saz, încântați de sunetele ei orientale, ample și misterioase.

Gata cu vorba despre mine. Nu-mi rămâne decât să notez în catastiful sufletului o mai veche dorință de a reveni la rădăcini și de a căuta prin cotloanele memoriei imagini din viața tatălui meu, lutierul Dumitru Cărbunescu a cărui pasiune pentru vioară i-a marcat întreaga viață. Patru sute de viori, treizeci de viole și trei violoncele, construite de el, au constituit, ani buni după moartea lui, un țel al fiicei mele Teodora, de a-i perpetua memoria. Mai mult, Teo a încercat să ia urma unor viori Dumitru Cărbunescu, răspândite în lume: pe câteva le-a descoperit în diverse locuri, iar pe unele a reușit să le cumpere cu gândul de-a alcătui o colecție. Ce se va alege de atâtea eforturi și alergătură, Dumnezeu știe!

De datoria mea e să înlătur straturi de nepăsare și ignoranță, depuse peste o viață trăită la limită, o existență

tumultuoasă, plină de zbuçium artistic, încununat cu realizările notabile ale unui lutier originar din comuna Cărbunești, Prahova. Mai întâi, ar trebui să găsec un răspuns la o întrebare ce mă frământă: a avut oare cineva interes să se știe atât de puțin despre tata sau poate el însuși a dorit să șteargă urmele trecerii sale prin lume?

Să povestesc despre tata înseamnă să privesc spre trecut, știut fiind că „tot ce nu a fost salvat se va pierde”. O să las imaginația să zburde, dar, nefiind scriitor, îmi asum fie și o anume „compulsie a fantasmării”. Conștient de golurile din arborele meu genealogic ale cărui ramuri se îngemănează cu ramuri ale mai multor arbori, unii verzi, alții uscați, alții plini de fructe secrete, voi pleda pentru o anume coerență.

Dacă privesc în urmă, peste umăr, constat prezența unei legături firave între tata și locul nașterii, deoarece viața lui s-a derulat, de parcă rădăcinile lui s-ar fi aflat în nisipuri mișcătoare. Nu întâmplător, cuvintele din Cartea lui Ezechiel „părinții au mâncat aguridă și copiii li s-au strepezit dinții” pun în oglindă o mahnire constantă a părintelui meu, din care eu însumi m-am înfruptat în copilărie și tinerețe. Azi însă, după o viață cu bune și rele, știu că suferința dispore, când o lași să plece. Or, eu vreau să-i pun capăt. Citeam într-o carte că memoria înseamnă tradiție, iar istoria, scriere. Cum singură „ființa vie e incomparabilă”, voi povesti despre tata, ca și cum ar fi viu, convins că „morții noștri nu ne lasă la nevoie”.

În povestea tatălui meu, redată la prezentul istoric, prezentul etern, timpul narațiunii, enunțării și receptării reprezintă un continuum temporal. Să admitem împreună că un martor imparțial la evenimente povestește la persoana a treia și, de câte ori se impune, voi descrie sau voi explica eu însumi

anumite trăiri sau motivații ale tatălui meu, fiind cea voice over, rostită în surdina, difuză și tainică, gata să pună un accent, să rotunjească o stare sau un posibil gând. Nu-mi fac totuși iluzii. Știu că rolul meu e limitat – am fost martor la anumite întâmplări fără pretenția de a cunoaște întreaga poveste.

Istoria lutierului Dumitru Cărbunescu, începută la sfârșit de veac XIX și continuată în veacul XX, până prin anii '70, regizată de Sus, dincolo de acest vraf de coli așezate lângă mașina de scris, dăruită de tata, cu zeci de ani în urmă, permite cuvintelor să țâșnească aidoma unei camere de filmat ce se deplasează și înregistrează. Bref, cu ajutorul bunei mele Mercedes, mașina de scris, folosită de câte ori scriu un text, inclusiv scrisorile pentru Teo, nădăjduiesc să o scot cumva la capăt.

1. RĂDĂCINI

Pe la mijlocul veacului XVII, un localnic din Vălenii de Munte, Toma Căldărușanu, ostaș în armata voievodului Matei Basarab, este răsplătit pentru vitejie și curaj de Domnul Munteniei cu un zapis din piele de bivoli în care se stipulează dreptul lui de proprietar al pământului de pe Valea Teleajenului până la hotar cu Buzăul, la locul numit Casa cu Brazi, răzor cu satele Păcureți, Șoimari, Calvini, Posești și Ogretin Drajna. Cât vezi cu ochii, numai păduri. Așezat la casa lui, gospodar destoinic, cu nevastă și opt copii, cinci feciori și trei fete, Toma Căldărușanu ajunge târgoveț, vrednic și respectat, reușind să-și înzestreze fiecare copil cu o moșie. Feciorii lui devin logofeți, fiicele, jupănese.

Moșiile, una câte una, atrag țărani veniți de pretutindeni, gata să lucreze pământul în dijmă – nouă părți pentru lucrător, a zecea pentru logofăt. Vremurile se preling, moșiile trec de la unii la alții iar, pe la 1700, în țintirimul din partea locului se înalță primul lăcaș de închinăciune cu picturi bizantine zugrăvite de meșterii autohtoni, Nedelescu și Dumbravă. Câțiva călugări îmbunătățiți săvârșesc slujbele și un boier moldovean, Tudor Lupu, rămas în zonă din timpul războaielor dintre Matei Basarab și Vasile Lupu, se îngrijește de buna rânduială a bisericii.² Unul din zugravi, meșterul Nedelescu se ocupă și de producerea de cărbuni din mangal pe care îi vinde la oraș, mai întâi la Ploiești, apoi la București. Așa se face că, pe la 1820, majoritatea localnicilor se îndeletnicesc cu producerea și negoțul de cărbuni. Astfel, așezarea Gogeașca, teritoriul producției de cărbune, își schimbă numele în Cărbunești – peste câțiva ani, Tudor Lupu, fiii lui, Bănică și Nicolae Tudor, precum și nepoții se vor numi Cărbunescu.³

² Istoria comunei Cărbunești, județul Prahova, relatată în diverse materiale ale Primăriei locale.

³ În arborele genealogic al familiei Cărbunescu, întocmit de învățătoarea Margareta Cărbunescu, autoarea a unei monografii a comunei Cărbunești, pe baza actelor găsite în casa de bani a strămoșilor, apar primii „moși”: Radu Ciungu – posibil porecla dobândită în urma unei invalidități căpătate în vreun război – și Melinteanu. Conform acestui arbore, Tudor Lupu Cărbunescu a avut doi fii: Bănică și Nicolae Tudor. Urmașii lui Bănică Cărbunescu, căsătorit cu Maria Vernesca au fost Anghel, Ioniță, Andrei, Ghica și Neculai. Dintre aceștia, reținem numele lui Ioniță B. Cărbunescu (Niță), căsătorit cu Sevasta Țugui din Ogreteni Prahova, cu care a avut șase copii: Gheorghe, Maria, Ioan, Alecu, Bănică și Dumitru. Ioniță (Niță) Cărbunescu era un gospodar de treabă, isteț și citit. Autoarea acestui arbore genealogic, după tată, nepoata lui Ioniță, consemnează că unchiul Ioniță știa bine limba franceză. El și-a crescut și educat

Între dealuri și câmpie, în comuna Cărbunești, situată pe ambele maluri ale râului Lopatna, iarna, șfichiuieste Crivățul purtător de aer rece și foarte rece, suflat și răsfiat orizontal din inima vârtejului siberian, iar, primăvara, traversează un vânticel subcarpatic, Austrul, care risipește norii, înseninează cerul și topește zăpada. Statornicită în plasa Podgoria, comuna Cărbunești se mândrește cu biserica⁴ târnosită la 1842, școala inaugurată în 1864 și casele din piatră, luminoase și sănătoase, locuite de oameni vrednici și de treabă, stabiliți aici de mai multe generații. Casele din Cărbunești, înalte și arătoase, au acoperișuri din șindrilițe ușoare, pridvoare de lemn, brâuri de piatră de munte, îmbinată, cu migală, bucată cu bucată, ziduri netede și albe împropățate cu zeamă de var stins la fiecare început de primăvară, înainte de Sfintele Sărbători de Paști. O ambianță marcată de șoapte dinspre păduri de arbori seculari și murmure nedeslușite ale Lopatnei, râul a cărui vale curată conferă locului armonie tihnită, în nuanțe de cătină și papură.

La 1882, în familia gospodarului Ioniță (Niță) Cărbunescu, căsătorit cu Sevasta (Tița) Țugui, se naște al șaselea copil. Mezinului i se pune numele de botez Dumitru. Ioniță și Sevasta îi mai au pe Maria, Gheorghe, Alexandru, Ionică și Bănică. În fața casei cu șase vlăstare, cum e numită casa moșneanului Ioan (Niță) și a Sevastei Cărbunescu, localnicii se opresc și se

frumos copiii, având grijă să-i trimită la cele mai bune școli din Ploiești. Drept urmare, toți descendenții lui Ioniță Cărbunescu au fost învățători, profesori și preoți.

⁴ În 1811, trei-logofăt sin Lupu cu soția sa, Dobra, cu Radu, Maria, Radu, Stana și vel vornic Viorășanu construiesc biserica mare cu hramul Sfântului Dimitrie, după cum apare scris în pisanie. (Arborele genealogic al Cărbuneștilor)

minunează, deoarece pare să aibă ceva din eleganța unui mestecăn zvelt, lacom de lumină și plin de zumzete ⁵.

Dumitru, mezinul lui Ioniță și al Sevastei (Tița), nu are încă cinci ani și ciulește deja urechile la șoaptele copacilor și cântecele păsărilor pe care se străduiește să le imite cu un glas de zgâmboi: „Prip”, ciripitul de vrabie, „Gheck, gheck, gheck”, vestirea de toacă a ciocănitorei, „Chirrip”, piruitul de ciocârlie. Micuțul redă, spre uimirea părinților, cântecul de mierlă și privighetoare, precum și „cântul rapid în trei note al gugustiucului”. De asemenea, nu ratează nici sunetul strident al fazanului care își face veacul în spatele casei. Atent la tot ce sună și mișună în jur, copilul e uimit de cântecul grav al unui porumbel gulerat pe care îl repetă de mai multe ori pe zi.

Un univers, alcătuit din dealuri, păduri cu întreaga lor suflare, luminează copilăria și stârnește curiozități și dorințe copilului. Așa se face că, într-o dimineață de primăvară cu freamăt de frunze proaspete și triluri, cu ochi mijiți de vis și mustăți de lapte, Dumitru o întreabă pe maică-sa: „Mamă, de ce n-am și eu o vioară?” Năucită, femeia se oprește din robotit. Pe moment, nu știe ce să răspundă și își vede, mai departe, de trebăluială. Cu toate astea, întreaga zi nu-și ia gândul de la întrebare și i se strânge inima că, din cauza nevoilor, ea și omul ei nu-și permit deocamdată asemenea cheltuială. Când vine seara, nu îndrăznește să-i spună bărbatului, rupt de trudă, ce a frământat-o toată ziua și, cu greu, își ascunde un oftat prelung. A

⁵ Casa bătrânească în care locuise Tudor Lupu Cărbunescu, fiul lui, Bănică și fiul acestuia, Ioniță, era înconjurată, după spusele Margaretei Cărbunescu, de jur împrejur, cu garduri din piatră lată de un metru și semăna, de fapt, cu o cetate.

doua zi, cum întrebarea mezinului nu capătă un răspuns, băiatului i se înșurubează mai tare ideea că musai să aibă o vioară – până una alta, se apucă să meșterească, în taină, două tobe mici din lemn de mestecăn: degetele lui trudesă copilărește la două cutii acoperite cu două baloane din plastic colorat, apoi, din buzunarul magic al copilăriei, răsar două bețe de lemn și, astfel, se nasc primele note înalte și joase, produse de instrumentul lui rudimentar.

Îmi închipui că în acel moment sufletul fraged al mezinului a fost copleșit de lumină. Bucuria, izvorâtă din „realizarea” primului instrument făurit cu mânuțele lui, s-a revărsat ca un șuvoi dincolo de curtea părintească, până hăt departe. Cu toate astea, a mai trecut o vreme, până când Dumitru s-a dus prima oară cu părinții la Ploiești, acolo unde Dumnezeu a pus la cale o poveste la care nimeni nu visa...

Într-o seară de marți, în ajunul primei călătorii la Ploiești, îmbrăcat cu o pijamăluță albă de bumbac, cuibărit în pătuțul de mestecăn, Dumitru ascultă cu urechile ciulite glasul domol al mamei Sevasta, povestindu-i de întâiul descălecat al Ploieștiului... „Ce înseamnă întâiul descălecat?” „Puiule, arată cum ia naștere și se întemeiază o localitate. Pot să continui?” „Bine, zi mai departe!” Glasul Sevastei, blând și lin ca un fulg, continuă povestea: „S-a întâmplat mai demult ca, într-un limpeziș, la hotarul de miazănoapte al Codrului Vlăsiei, să se nască legenda...” „Ce e legenda?” „O poveste născocită de suflet”. „Scornită?” „Poți să spui și așa. Îmi dai voie să zic mai departe sau mă tot întrerupi?” „Da, numai să mă convingi că spusele tale sunt adevărate, altminteri povestea n-are noimă!” „Deh,